

Právní a etické aspekty porušování autorských práv ve vysokoškolském prostředí pohledem ekonoma[#]

Milan Hrdý*

Úvod

Porušení autorských práv je v poslední době ve vysokoškolském prostředí velmi sledovanou záležitostí, která v oblasti ekonomického vysokého školství může být ještě velmi výrazně zostřena také zvyšujícím se konkurenčním bojem v této oblasti. Skutečnosti, které by snad mohly být tolerovány v minulosti, již v žádném případě nemohou obstát v současnosti a ani v budoucnosti. Školy, které by neřešily, např. porušování autorských práv u závěrečných prací svých studentů, by mohly být považovány za školy, u kterých lze titul lehce získat či si ho dokonce koupit. Stejně tak se vzrůstajícím počtem vysokoškoláků ekonomického zaměření, kteří nejsou vždy vstřebáni praxí, díky problémům firemního sektoru, dochází k výrazně vyšší konkurenci v rámci jednotlivých vysokých škol a fakult a učitelé i vědečtí pracovníci si budou navzájem podstatně více všímat kvality práce svých kolegů včetně jejich prací s literaturou, citacemi a jejich osobního vědeckého přínosu. Patrně je to tak správně, neboť samoregulační mechanismy fungují obvykle vždy nejlépe, i když podobně jako v každé lidské činnosti mohou být velmi snadno zneužity k vyřizování osobních účtů a ke snaze o likvidaci konkurence. O to více pozornosti a obezřetnosti je třeba věnovat této problematice a uvědomit si, jakým způsobem a v jakých případech je možné se dostat do problémů a jaké sankce a postihy by mohly následovat, neboť ideálním řešením jakýchkoliv právních či etických sporů je jejich prevence, tj. vůbec se do nich nedostat. Porušování autorských práv je všeobecně nazýváno plagiátorstvím. Plagiátorství je definováno dle normy ČSN ISO 5127-2003 *jako představení duševního díla jiného autora půjčeného nebo napodobeného v celku nebo z části, jako svého vlastního*. Wikipedia (2011) definuje plagiátorství jako *umělecké nebo vědecké dílo, které někdo jiný vydává za své*. Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj. (2006, s. 281) definují plagiátorství jako *nedovolené používání cizích publikovaných i nepublikovaných myšlenek, formulací, poznatků, výsledků bádání nebo jiných výsledků tvořivé práce, stejně jako ilustrací, tabulek, fotografií apod. bez reference*. Za plagiátorství v nejzávažnější formě považují *předložení kompletní práce podepsané „novými autory“, někdy v cizím jazyce*. Slovo plagiátorství se však nevyskytuje v zákoně č. 121/2000 Sb. O právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (dále jen autorský zákon), na rozdíl od některých zahraničních zemí, např. Německa, a hovoří se zde pouze o porušení autorských práv.

I z této výše uvedené skutečnosti vyplývá, že otázka problematiky porušování autorských práv bude mít několik různých rovin, které bude zapotřebí odlišit a samostatně analyzovat. Vycházet se bude ze stránky právní, nicméně pokud se týká vysokoškolského prostředí, je

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu *Rozvoj účetní a finanční teorie a její aplikace z interdisciplinárního hlediska* registrovaného u MŠMT České republiky (nebo jiné agentury) pod evidenčním číslem MSM/613843990.

* Doc. Ing. Milan Hrdý, Ph.D. – vedoucí katedry; Katedra financí a účetnictví, Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, Loucká 656/21, 669 02 Znojmo; <hrdy@svse.cz>; samostatný vědecký pracovník; Katedra financí a oceňování podniku, Fakulta financí a účetnictví, vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <hrdy@vse.cz>.

třeba zohlednit rovněž etickou rovinu, která je zvláště zdůrazňována a řešena, i když má nespornou nevýhodu v tom, že její porušení není oficiálně sankcionováno, i když může být sankcionováno skrytě, neboť ten, kdo porušuje či porušil pravidla v určité komunitě, může trpět nedozírnými skrytými následky. Porušení autorských práv je vnímáno jako neoprávněné zasažení do osobnostních a majetkových práv autora, přičemž autor je nucen strpět tento zásah pouze v zákonem uvedených případech. Mezi ně patří např. citace dle §31 autorského zákona nebo pak rozmnožování na papír nebo podobný podklad dle §30a autorského zákona pro vlastní potřebu či použití díla pro účely výukové apod. Vznik práva autorského a tím také možnost jeho porušení vzniká dle §9, odst. 1, autorského zákona *okamžikem, kdy je dílo vyjádřeno v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě*, přičemž za dílo se dle §2, odst. 1 považuje mimo jiné *dílo literární a vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě*. Otázkou je, co se rozumí tvůrčí činností, neboť tato záležitost není jednoznačně v autorském zákoně definována. Někteří autoři (Telec, I., Tůma, P., 2007, s. 17) odkazují v tomto případě na zákon č. 36/1965 Sb. o dani z příjmů z literární a umělecké činnosti, ze které vyplývala definice, že *tvůrčí literární a uměleckou činností se rozumí činnost, jejímž výsledkem je dílo požívající autorsko-právní ochrany*. Nesmí však být zaměňována tvůrčí činnost za prezentaci nových vědeckých poznatků. Za tvůrčí činnost je zřejmě nutné považovat i kompilát dosavadních poznatků, pokud je vyjádřen jedinečným způsobem příslušným autorem ve vnímatelné podobě, jak požaduje autorský zákon. Tato skutečnost je zejména v oblasti ekonomického vzdělávání nesmírně důležitá, neboť možnost sepsání skutečně nových vědeckých poznatků je značně omezena, a pokud jsou takto prezentovány, vycházejí vždy z podrobné analýzy dosaženého předchozího stavu. Podle názoru autora tohoto článku se však jedná o poněkud diskutabilní záležitost, neboť zejména v teoretických částech kvalifikačních prací, zejména pak u jejich nižších forem, např. u bakalářských prací, bude pro jednotlivé studenty čím dál tím těžší vymýšlet nové slovosledy a nové nezaměnitelné tvůrčí výstupy, když jsou tyto teoretické předpoklady a znalosti jednoznačně dány a mnohdy je skutečně možné měnit pouze slovosled či různé návaznosti jednotlivých již známých poznatků. Příkladem může být např. bakalářská či diplomová práce na finanční analýzu, kdy za přínos studenta je nutné považovat především konkrétní výpočet a aplikaci na konkrétní podnik a především pak schopnost studenta vypočítané hodnoty a ukazatele aplikovat. Obdobné to může být při analýze ekonomické efektivnosti investičních projektů, optimalizaci kapitálové struktury podniku apod. Vzhledem k velkému počtu vysokých škol ekonomického zaměření a ještě mnohonásobně většímu počtu studentů a absolventů, bude stále těžší a těžší v jednotlivých kvalifikačních pracích vytvářet zejména v částech teoretických či shrnujících dosavadní poznatky vědy díla s jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti studenta jakožto autora. Na druhé straně je pravdou, že různé pohledy a vazby i ve formě kompilátů jsou časově náročné a zaslouží si autorsko-právní ochranu.

Autor má právo dílo užít způsobem uvedeným v zákoně, zejména v §12 a může rovněž poskytnout výhradní či nevýhradní licenci třetí osobě dle §47 autorského zákona, přičemž v případě licence výhradní je povinen se dle odst. 2 tohoto paragrafu *sám zdržet výkonu práva užít dílo způsobem, ke kterému licenci udělil*. Klíčovou roli v tomto případě hraje tzv. licenční smlouva nakladatelská dle §56 autorského zákona. Problém u licenční smlouvy nakladatelské může nastat zejména v případě, kdy platnost licence není omezena časově, ale množstvím vydaných kusů. V tomto případě má patrně autor nárok vydat publikaci u jiného nakladatele až poté, co je náklad rozebrán, což může být v některých případech problematické, neboť tuto skutečnost může autor v mnohých případech jen obtížně ovlivnit.

Pokud se zabýváme otázkou autorských práv a jejich možného porušování, je možné se zmínit také o tzv. redundantních publikacích, které nejsou ošetřeny v autorském zákoně,

neboť se v tomto případě nejedná o porušení autorského zákona, nicméně se řeší tato záležitost v oblasti etické. V praxi to obvykle znamená *publikování takového článku, jehož obsah, (hypotéza, údaje, diskuse, závěry) se podstatně překrývá s již publikovaným dílem* (Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj., 2006, s. 280). V současné době je i tato oblast již významně řešena především tím, že redakce jednotlivých zejména recenzovaných či dokonce impaktovaných časopisů vyžadují na potencionálním autorovi čestné prohlášení o tom, že se jedná o článek originální, který nebyl dosud nikde jinde publikován. Připouštět však možnost publikování ve sborníku na konferenci. Stejně tak obvykle připouští licenční smlouva nakladatelská možnost publikování poznatků z vydané knihy na konferencích či v odborných časopisech. Etický problém redundantních publikací však spočívá v tom, že pokud by stejný či podobný článek byl vícekrát publikován, byť např. skrytě i pod jiným názvem, mohl by být oprávněně dotčený obviněn z toho, že si umělým způsobem navyšuje počet svých publikací a zvyšuje tak minimální počet bodů nutných např. k zahájení profesorského či habilitačního řízení. Obrana proti tomu spočívá v častém používání autocitací, tj. citování sebe sama, což se sice nepočítá z hlediska počtu citací či pozitivních odezev pro účely již výše zmíněných profesorských či habilitačních řízení, ale spolehlivě chrání autora před nařčením ohledně umělého navyšování počtu publikací a umožňuje částečné použití již dříve publikovaných pasáží v nové publikaci. Problémy s tzv. umělým navyšováním počtu publikací však již v současné době poněkud ustupují do pozadí, neboť v souvislosti s kvalifikačním růstem učitelů se stále více klade důraz na kvalitu reprezentovanou především články v časopisech s nenulovým impakt faktorem či v prestižních recenzovaných časopisech. Na druhé straně je však třeba podotknout, že v oblasti zejména účetnictví či podnikové ekonomiky je publikování v impaktovaných časopisech daleko obtížnější, než je tomu např. v oblasti makroekonomie a financí či dokonce v technických či lékařských vědách.

Poslední záležitostí, která stojí v úvodní části za zmínku a ve které se mohou vyskytovat značné problémy je otázka spoluautorství. Na otázku spoluautorství pamatuje také autorský zákon v §8 v odst. 1, kde se uvádí, že *právo autorské k dílu, které vzniklo společnou tvůrčí činností dvou nebo více autorů do doby dokončení díla jako dílo jediné (dílo spoluautorů), přísluší všem spoluautorům společně a nerozdílně. Na újmu vzniku díla spoluautorů není, lze-li výsledky tvůrčí činnosti jednotlivých spoluautorů do díla odlišit, pokud tyto nejsou způsobilé samostatného užití*. Podobně §8, odst. 5 stanoví, že *podíl jednotlivých spoluautorů na společných výnosech z práva autorského k dílu spoluautorů úměrný velikosti jejich tvůrčích příspěvků, a nelze-li tyto příspěvky rozeznat, jsou podíly na jejich společných výnosech stejné*. V praxi však bývá velmi často odlišeno, jaký autor se podílel na zpracování příslušných kapitol, což se může jevit užitečné nejen v případě stanovení vzájemných odměn, ale také v případě problémů či dokonce obvinění z porušení autorských práv, kde by pak mohly být vyvozeny případné sankce či postih vůči konkrétní osobě z autorského kolektivu. Problémů souvisejícím se spoluautorstvím je několik. Prvním problémem jsou studentské kvalifikační práce a otázka případného spoluautorství vedoucího práce či školitele. Této záležitosti bude samostatně řešena v jedné z dalších kapitol. Druhým problémem je případné připsování autora k dílu, který se na něm nepodílel, případnou výměnou za reciproční protislužbu, nejčastěji v podobě uvedení jako spoluautora do jiného článku. Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj., (2006, s. 280) se zabývají také otázkou spoluautorství vedoucího pracoviště. Dle těchto autorů se *vedoucí pracoviště obvykle připsuje jako spoluautor proto, že působí na vedoucím místě. V takovýchto případech lze uznat, že ten, kdo odpovídá za odborný růst podřízených, by měl také garantovat kvalitu prací předkládaných k publikování*. Dále připouštějí, že v ČR *neexistují jednoznačná doporučení na přiznání autorství, ale nemělo by být ani morální povinností automaticky připsovat vedoucího pracoviště jako spoluautora i tam, kde k práci nepřispěl ničím konkrétním*. Na druhé straně zdůrazňují, že

v evropské vědecké obci nejsou takovéto postupy běžné a „spoluautor“, který se na práci nepodílel, se může dočkat jen společenského odsouzení. Je možné konstatovat, že v oblasti ekonomických věd nebývá zvykem připisovat vedoucího pracoviště k jednotlivým publikacím, pokud se na nich vůbec nepodílel. Další citlivou záležitostí jsou společné publikování doktoranda a jeho školitele. Tuto skutečnost nelze v žádném případě odsuzovat, naopak může být velmi přínosná, jak pro oba zúčastněné, tak také pro rozvoj vědy v příslušném oboru. Školitel však musí být v tomto případě velmi obezřetný a musí mít k dispozici v případě potřeby dostatečné důkazy o tom, že se na vzniku díla skutečně tvůrčím způsobem podílel. Platí to dvojnásobně v případě školitele zastávajícího vedoucí funkci, neboť především v jeho případě by se mohl dostat do situace, kdy může být obviněn z toho, že sám nepublikuje a nechává se pouze připisovat jako spoluautor ke svým doktorandům. Opatrnosti v tomto případě nikdy nezbývá.

Výše uvedené skutečnosti ukazují, že záležitosti týkající se autorských práv nejsou vůbec jednoduché a že jsou spojeny s mnoha úskalími. V další části tohoto příspěvku se zaměříme na problematiku citací, studentských kvalifikačních prací a také důsledků porušení autorských práv a jejich řešení.

Citace

Hlavní a klíčovou ochranou proti porušování autorských práv ve vysokoškolském prostředí je řádná a správně provedená citace. Autorský zákon uvádí mimo jiné v §31, že *do autorského práva nezasahuje ten, kdo užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle či užije výňatky z díla pro účely vědecké či odborné tvorby a takovéto užití bude v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem. Vždy je však nutné uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.* Pokud podrobíme stručné analýze otázku citací, je nutné se zaměřit na pojmy „v odůvodněné míře“ a „v souladu s poctivými zvyklostmi“.

Pokud se týká odůvodněné míry, není autorským zákonem jasně definován poměr mezi zveřejněným dílem a dílem, ze kterého či ze kterých je citováno. Autor by tedy měl být schopen za všech okolností zdůvodnit uvedený rozsah citací, přičemž větší rozsah lze předpokládat u učebnic, které předkládají studentům ve srozumitelné podobě danou již známou problematiku a výrazně menší u monografií, které mají přinášet nové vědecké poznatky. I když to explicitně z autorského zákona nevyplývá, doporučuje se, aby *citovaná část cizího díla byla zřetelně oddělena od obsahu díla, v němž se cituje a to např. uvozovkami či jiným typem písma apod.* (Telec, I., Tůma, P., 2007, s. 361).

Druhou záležitostí je otázka poctivých zvyklostí, kde má autorský zákon patrně na mysli zásady, které se obvykle uplatňují v daném odvětví, v našem případě ve vysokoškolském prostředí. Jak by se tedy mělo citovat? Existuje norma ČSN ISO 690 (010197), která je však dle některých autorů (Telec, I., Tůma, P., 2007, s.361) *nezávaznou českou technickou normou, která nemá žádný autorskoprávní význam.* S tímto by bylo možné za určitých okolností polemizovat, neboť hovoří-li výše uvedený §31 autorského zákona o poctivých zvyklostech, je otázkou, zda za tyto poctivé zvyklosti nelze brát právě využití výše uvedené normy, neboť při zasílání příspěvků do časopisů či do sborníků z konferencí je často požadavek na zpracování citací právě prostřednictvím norem platných v ČR. Tato norma mimo jiné odlišuje mezi citací a odkazem v textu, kdy v odstavci 9 uvádí, že *odkaz je stručná forma citace vložená do pokračujícího textu nebo připojená jako poznámka na stránce dole,*

na konci kapitoly nebo na konci celého textu. Je však třeba upozornit na to, že v praxi je dle nesprávně provedeného překladu zahraničních norem pod pojmem citace míněn právě zmíněný odkaz. Odkaz slouží k identifikaci publikace, z níž byla vybrána část textu, parafrázovaná myšlenka atd., a k přesnému vymezení její lokace v rámci zdrojové publikace.

I když to výše uvedená norma uvádí pouze jako jednu z možností, je třeba vřele doporučit užívat odkazy spolu se soupisem bibliografických citací na závěr publikace či kapitoly, přičemž korespondování mezi odkazem a bibliografickou citací identifikované položky je možné zajistit dle ČSN ISO 690 (010197) třemi základními způsoby. První možností v rámci odstavce 9.2 této normy je tzv. *metoda číselných citací*, která uvádí, že *čísllice v textu zapsané jako horní index nebo do závorek citují dokumenty v pořadí, v němž byly poprvé odkázány. Po sobě následujícím odkazům určitého dokumentu je přiděleno stejné číslo jako prvnímu.* Není zde důsledně uvedena nutnost uvedení čísla strany či stránek, ze kterých bylo citováno, ale pouze se uvádí, že *provádí-li se odkaz na určité stránky dokumentu, lze uvést za číslicemi čísla stránek.* Další metodou je metoda tzv. *průběžných poznámek*, která vychází z principu, že *čísllice následující za odkazy v textu, zapsané jako horní index nebo do závorek, se vztahují k číselně řazeným poznámkám uspořádaným podle pořadí jejich výskytu v textu. Tyto poznámky mohou nebo nemusejí obsahovat odkazy. Pro každý výrok nebo související skupinu výroků z textu se užívá jedno číslo poznámky; odpovídající poznámka může odkazovat více než jeden dokument.* V normě je rovněž odlišen přístup k tzv. prvnímu odkazu a druhému a následujícím odkazům. Třetí možností, je dle odst.9.4 této normy tzv. *způsob uvádění prvního prvku a data*, který mimochodem používá i autor tohoto příspěvku, neboť se domnívá, že je to způsob nejprůhlednější a také technicky relativně jednoduše proveditelný, na rozdíl např. od náročného zapracování poznámek pod čarou do vlastního textu v aplikaci word, a je hojně používán i mezinárodně a je někdy nazýván tzv. harvardským stylem, což již hovoří samo za sebe. Princip spočívá dle odst. 9.4 ČSN ISO 690 (010197) v tom, že *první prvek a rok vydání odkazovaného dokumentu jsou uvedeny v textu.* Za první prvek je možné považovat nejčastěji jméno autora, který je citován. Pokud první prvek je obsažen tzv. *přirozeně* v textu, postačí dle normy uvedení roku v závorkách, pokud nikoliv, uvádí se v závorce jak první prvek, tak i příslušný rok. Číslo stránky či stránek je také možné dle potřeby uvést, nicméně to není dle této normy taxativně obligatorní. Praktický příklad pak vypadá buď „jak uvádí Novák (2009)“nebo „jak, je např. uvedeno v odborné literatuře (Novák, 2009)“, popřípadě „jak je uvedeno v odborné literatuře (Novák, 2009, s. 312). Tento způsob je dle názoru autora, pokud je spojen s řádným seznamem bibliografických citací na závěr publikace či kapitoly, právně nejlépe vyhovující, neboť obsahuje jakési dvojí jištění, na rozdíl od metody číselných citací, v uvedení jména příslušného autora přímo v textu a zároveň i v rámci seznamu bibliografických citací na konci. Seznam bibliografických citací na závěr publikace je doporučován např. jako *seznam použité literatury, přičemž bibliografické záznamy jsou seřazeny abecedně podle prvního údaje, dále potom podle data vydání, na další úrovni pak např. podle prvních slov z názvu dokumentu* (Bratková, 2008). Soupis bibliografických citací dle ČSN ISO 690 (010197) může být uveden na konci publikace buď již zmíněným abecedním způsobem podle prvního prvku, nebo pak v numerické posloupnosti korespondující s pořadím odkazů v textu. Norma vychází ze zahraničních zkušeností a určuje za pomoci NA přílohy způsoby bibliografických citací v jednotlivých případech, tj. zejména u monografické publikace, u seriálové publikace, u částí nebo příspěvků z monografických publikací, u článků do seriálových publikací a patentové dokumenty. V každém případě je pak stanoveno, jaké části bibliografické citace jsou stanoveny jako povinné, a které jako volitelné. Není od věci zmínit, že např. počet stránek u monografie není povinný, zatímco číslo strany u článků do seriálových publikací povinné je. U článků do seriálových publikací, je název článků uveden standardním písmem a název příslušného časopisu kurzívou, u

monografií je název monografie uveden kurzívou. Pokud je více autorů doporučuje norma uvádět taxativně maximálně tři autory a dále doplnit eventuelně mezinárodní výraz et. al., nebo český aj. (a jiní). Nedoporučuje se tedy používat obvyklé a kol. (a kolektiv). Vzhledem k tomu, že způsoby používání bibliografických citací jsou velmi podrobně zpracovány v mnoha materiálech (např. Bratková, 2008), nebudeme touto záležitostí v tomto příspěvku podrobněji zabývat.

Kromě ČSN ISO 690 (010197) existuje ještě norma ČSN ISO 690-2, která se týká elektronických dokumentů nebo jejich částí. Specifickou oblastí je citování zahraničních dokumentů a literatury, kde je doporučováno (Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj., 2006, s. 217) využít normu ČSN ISO 2384 (010164) týkající se formální úpravy překladů. V zásadě se jedná o to, že je možné cizojazyčný citát přeložit do českého jazyka, avšak je možné citovat i originál a překlad dát do závorky, přičemž by mělo být vyznačeno, zda citoval autor českého textu, nebo někdo jiný.

Vedle citací dle ČSN ISO 690 (010197) existují ještě jiné způsoby opírající se o mezinárodní zkušenosti a používané metody, jako např. tzv. *chicagský citační styl* (dle Concordia University Libraries) nebo *citační styl americké psychologické asociace* (dle Online Writting Web, Purdue University). Doporučované způsoby citování jsou uváděny i v další odborné literatuře, kde např. Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj. (2006, s. 218) doporučují mimo jiné tzv. *Vancouverský systém*, kdy je za citovaným textem uváděné v závorce číslo ze seznamu použité literatury uvedené na závěr díla, nebo kapitoly, a dále pak strana, tj. např. (5, s. 34), kde citovaná literatura bude uvedena v seznamu bibliografických citací pod číslem pět. Je to v podstatě obdoba našich číselných citací.

I když možnosti jsou různé, jednu zásadu je třeba vždy dodržovat. V žádném případě nestačí, jak je často myslně prezentováno a chápáno, uvedení citovaného díla v závěrečném seznamu použité literatury. Vždy musí být zohledněn odkaz na příslušné místo v textu daného díla, do kterého je citace vložena, čímž je teprve naplněn požadavek autorského zákona týkajícího se důsledného oddělení vlastního a citovaného textu, neboť jen za takových okolností je autor citovaného textu povinen strpět zásah do svých výsostných autorských práv. Čím precizněji budou citace zpracovány, tím více vyhoví z pohledu vysokého školství částečně imperfektní právní normě autorského zákona, a student či učitel případně obviněný z porušování autorských práv bude mít výrazně snazší pozici se obhájit.

Autorská práva a školní, závěrečné a kvalifikační práce

Specifickou problematikou autorských práv jsou školní závěrečné práce a kvalifikační práce, jejichž prostřednictvím se student či pedagog uchází o získání příslušného akademického titulu (v ekonomickém prostředí Bc., Ing., PhD, doc.). Zatímco v odborné literatuře (např. Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj., 2006, s. 137) se vymezují nejen školní práce, ale i závěrečné a kvalifikační práce, autorský zákon se zabývá v §35 a §60 pouze vymezením pojmu *školní dílo*. Školní dílo je explicitně definováno v §35, odst. 3 jako *dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení*. Dále je v tomto odstavci stanovena, že školní dílo může být školským či vzdělávacím zařízením využito v rozsahu autorského zákona, zejména pak k výuce nebo vlastní vnitřní potřebě, přičemž se připouští i přímý či nepřímý hospodářský či obchodní prospěch. Dále je v §60, odst. 1 autorského zákona uvedeno, že *škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla*. Pokud by autor takovýto souhlas

odepřel, má škola možnost se domáhat chybějícího projevu vůle u soudu. V §60, odst. 3 se hovoří o nároku na úhradu nákladů, které byly školou vynaloženy a to v případě, že student dosáhl výdělků z užití tohoto svého školního díla. I když z autorského zákona vyplývají jisté nároky školy či příslušného školního zařízení na užití díla, nemá škola vlastní autorská práva k tomuto dílu a při jeho použití je nutné zachovávat příslušnou obezřetnost. Nepřípustné je využití díla pro soukromé účely některého ze zástupců či zaměstnanců školy či školského zařízení. Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj., (2006, s. 137) vymezují *školní práci* jako zejména *seminární, ročníkovou práci, referát, práce studentské vědecké a odborné činnosti, závěrečnou práci* pak jako práci *diplomovou, bakalářskou, magisterskou a disertační a kvalifikační práci jako práci atestační, rigorózní, habilitační apod.* Není zde výslovně zmíněna rigorózní práce, kterou píší absolventi magisterských studijních programů k získání akademického titulu PhDr., JUDr., ThDr., RNDr. apod. (tzv. malý doktorát), apod., i když právě s těmito pracemi byly v minulosti v některých případech problémy, které spočívaly v tom, že někteří uchazeči o tento tzv. malý doktorát použili ve své doktorské rigorózní práci buď v plné či jen v málo upravené míře svoji diplomovou práci. Z hlediska autorského zákona se o žádné porušení nejedná, neboť autor diplomové práce i doktorské rigorózní práce je totožný a vlastní autorská práva, nicméně jedná se o problém etický zejména jako vrchol zneužití redundantních publikací. Nemluvě o tom, že doktorská rigorózní práce by měla být na poněkud vyšší odborné úrovni, než je tomu u práce diplomové. Nebylo by od věci zvážit, zda rovnou po úspěšném absolvování neudělovat titul PhDr., JUDr., RNDr., ThDr. apod., jako to bývalo v některých případech i v minulosti a vyhnout se tak problémům s psaním další práce mnohdy bezprostředně po obhájení práce diplomové. V oblasti vysokoškolského ekonomického vzdělávání však tyto problémy nejsou, neboť magisterské studium končí přímo získáním titulu Ing. pokračovat je možné klasickým doktorským studiem Ph.D. (tzv. velký doktorát). Mezi diplomovou a doktorskou Ph.D. prací u ekonomů totiž uplyne podstatně větší časové období a student má možnost prokázat svůj odborný růst mezi oběma pracemi a není v tak velké míře sváděn k využití své diplomové práce. Navíc u Ph.D. doktorských prací jsou podstatně větší nároky na vědeckost a vlastní přínos, než je tomu u doktorských rigorózních prací.

Zatímco autorský zákon se kvalifikačními pracemi speciálně nezabývá, jsou tématem značných diskusí právě v oblasti etické. Důvod je velmi prostý. Jedná se o práce, na základě kterých jsou mimo jiné udělovány akademické tituly a vědecké hodnosti. Slovní spojení „mimo jiné“ zde hraje velmi významnou roli, neboť v některých případech, zejména při porušení autorských práv v příslušné kvalifikační práci, se zjednodušuje udělení příslušného titulu na tuto závěrečnou práci a zapomíná se na to, že titul je udělován i za splnění povinností během celého studia, v případě např. habilitace pak za splnění předchozích vědeckých a pedagogických předpokladů. Vždy je nutné hodnotit komplexně a v celkových souvislostech. Od závěrečné kvalifikační práce se obecně očekává, že v ní bude nezpochybnitelný vlastní přínos autora k uvedené problematice. V této souvislosti je třeba provést krátkou analýzu toho, co je za vlastní přínos považováno. Jedná se pouze o nové, do té doby nezaznamenané informace nebo se může jednat i o shrnutí, utřídění, či zobecnění poznatků převzatých z jiných publikací či dokumentů? Nováková (1981, s. 72-78) definuje tři základní typy dokumentů a to sice *původní dokument, sumarizační dokument a kompilační dokument*. Za původní dokument někdy označovaný jako *primární považuje dokument, který je v rozhodující míře tvořen novými informacemi, do té doby nezaznamenanými v jiných dokumentech*. Za sumarizační dokument pak *dokument vzniklý utříděním, shrnutím nebo zobecněním poznatků úplně nebo z větších částí převzatých dokumentů, přičemž předpokládá, že sumarizací se vytváří nová hodnota*. Kompilační dokument je pak charakterizován jako *dokument, který v novém, novému cíli přizpůsobeném vyjádření opakuje informace převzaté z jiných dokumentů*. Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj. (2006, s. 139) charakterizují

bakalářské a diplomové práce jako práce, které mohou mít prvky původnosti, sumarizace a původnosti, přičemž míra původnosti je v nich zpravidla nižší. U disertačních prací se podle těchto autorů požaduje, aby *byly vědecké, čímž se rozumí, že mají být původní*. Existují však názory, které vědeckost požadují i u diplomových prací a zdůrazňují, že *nesmí vznikat jen ze dvou, tří, případně více knih a časopisů a že nesmí být jen souhrnem různých citátů* (Višňovský, L., 1994, s. 4). Otázkou je, co se vlastně rozumí touto vědeckostí. Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj., (2006, s. 139) s odvoláním na další autory (Eco, U., 1997, s. 49), že předmětem výzkumu je poznatelný nebo identifikovatelný předmět, který musí být označen a definován tak, aby byl poznatelný a identifikovatelný i pro ostatní, přičemž výzkum musí směřovat k tomu, aby zjistil o předmětu zájmu to, co ještě nebylo známo, nebo aby se věci, které jsou známy, studovaly z nového zorného úhlu. Pokud bychom měli skutečně provést reálné zhodnocení výše uvedených názorů, bude pro bakalářské a diplomové práce rozhodující osobní přínos autora. Nebude tedy záležet na míře vědeckosti, ale právě na autorově vlastním podílu, ať již je v rovině kvalitní kompilace či sumarizace. V oblasti ekonomických věd lze tuto záležitost snadno vyřešit tím, že student zpracuje teoretickou část v kompilační podobě a následně tyto teoretické poznatky aplikuje např. na poměry konkrétního podniku či organizace, čímž přispěje i novými poznatky, jako příklad je možné uvést již dříve zmíněnou finanční analýzu. U doktorské disertační práce je vhodné rovněž stanovit příslušnou hypotézu na základě analýzy teoretických poznatků, která bude v praktické části práce vyvrácena nebo potvrzena. Každopádně existuje poněkud rozdílný pohled autorského zákona a vysokoškolské praxe v tom smyslu, že autorský zákon chrání každý jedinečný literární či vědecký výtvor autora, bez ohledu na to, zda přináší nové poznatky či zda je pouze kompilací či sumarizací dosavadních poznatků. Vysokoškolská praxe požaduje povětšinou vlastní přínos autora, který však může za určitých okolností zejména u prací nižšího typu být i ve formě kvalitní kompilace či sumarizace.

Velmi zajímavou a podle názoru autora ne zcela dořešenou záležitostí je postavení vedoucího bakalářské, diplomové či školitele doktorské disertační práce. V zásadě se objevují dva extrémní názory týkající se této oblasti. První se opírá o §8 autorského zákona, který v odstavci 2 uvádí, že *spoluautorem není ten, kdo ke vzniku díla přispěl pouze poskytnutím pomoci nebo rady technické, administrativní, nebo odborné povahy nebo poskytnutím dokumentačního nebo technického materiálu, anebo, kdo dal ke vzniku díla podnět*. Druhý předpokládá tak blízké propojení vedoucího práce či školitele se studentem, že jejich podíl na autorských právech je nezpochybnitelný. Opírají se při tom také o závěry z odborné literatury, např. (Meško, D., Katuščák, D., Findra, J. aj., 2006, s. 277), kde se uvádí, že *ve chvíli, kdy zadavatel zadá studentovi písemně práci, stává se fakticky minimálně spoluautorem, především formuluje-li téma a zásadně usměrňuje autora při tvorbě. Alternativou je možnost, že bakalářská a magisterská diplomová práce nebo práce disertační může být ve smyslu autorského zákona chápána jako společné dílo autora a jeho školitele. Jednoznačné řešení zatím neexistuje*. Jak již bylo v úvodu naznačeno, situace nebude tak jednoznačná a patrně se nelze přiklonit ani k jednomu z těchto extrémních přístupů. Z hlediska čistě právního se spíše má za to, že školitel či vedoucí práce není spoluautorem, ledaže by prokázal, že se tvůrčím způsobem podílel na vzniku práce dle §5, odst. 2, či §8, odst. 1 autorského zákona. Nic na tom nemění ani skutečnost, že by tak činit neměl, protože kvalifikační práce má být výsledkem tvůrčí činnosti studenta a ne jeho vedoucího práce či školitele. Nelze proto právně učinit jednoznačný závěr a je třeba posoudit vždy konkrétní případ. Naopak v rovině etické by dalo za určitých okolností o spoluautorství uvažovat, protože vedoucí práce či školitel práci důvěrně zná a i pokud by ji použil, nepoužívá dílo cizí a nevydává tak cizí myšlenky za své, ale myšlenky mu velmi dobře známé, čímž by se případného plagiátorství neměl dopustit ani v případě, kdy řádně necitoval, neboť např. Vzorový etický kodex pracovníků VŠ uvádí

v části III, odst. 9, že „jako autor nebo spoluautor výsledků se prezentuje pouze tehdy, jestliže jich sám dosáhl nebo k nim přispěl významným tvůrčím způsobem; důsledně se vystrhává jakékoliv formy plagiátu. Znamená to opět, že rozhodující bude, zda školitel či vedoucí práce přispěl či nepřispěl ke vzniku díla tvůrčím způsobem. Veškerým problémům je však možné se každopádně vždy vyhnout použitím řádné citace, což je vždy doporučováno a dle názoru autora i nezbytností. Přesto by stálo za úvahu otázku vztahu studenta a jeho vedoucího práce či školitele a doktoranda explicitně uvést do autorského zákona a nespokojit se jen s obecným konstatováním uvedeným v již zmíněném §8, odst. 2 autorského zákona. V minulosti tato záležitost byla ošetřena a to např. dřívějšími směrnicemi Ministerstva školství a kultury bývalého Československa, kdy se *diplomové práce obhajované před státní zkušební komisí na vysokých školách měly považovat za díla spoluautorů, tj. diplomanta, vedoucího diplomové práce a konzultantů* (Telec, I., Tůma, P., 2007, s. 117). Telec, I., Tůma, P. (2007, s. 117) považují tento přístup za právně nesprávný, neboť *vznik díla spoluautorů je quaestio facti, tj. otázkou zcela odvislou od názoru právního řádu, kdy je zapotřebí po skutkové stránce v každém jednotlivém případě zkoumat*. Potvrzuje se tedy, že z hlediska právního je nutné posuzovat vždy konkrétní případ a zkoumat tvůrčí podíl školitele či vedoucího práce. Navíc z hlediska pedagogického by tvůrčí měl být pouze student nebo doktorand. To ale nijak neovlivňuje, jak již bylo dříve uvedeno, vlastní právní výklad a přístup. Obdobným způsobem považoval §6, odst. 7 Vyhlášky č. 64/1977 Sb., o řízení při udělování vědeckých hodností, kandidátské (CSc.) a doktorské práce (DrSc.) *za výsledek kolektivní vědecké práce*, přičemž se předpokládalo vyznačení těch částí práce, které uchazeč vypracoval jako autor samostatně, potvrzené příslušným prohlášením. Vyhláška byla zrušena v roce 1998 přijetím zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách. Zajímavý je rovněž komentář k této skutečnosti (Telec, I., Tůma, P., 2007, s. 117), kde se hovoří o tom, že *prohlášení jako právní úkon spoluautorů nemá žádný vliv na vznik díla spoluautorů a na vznik autorského práva k němu*. Znamená to tedy, že autorství je objektivní a nikoliv subjektivní skutečností a proto se nelze ani autorských práv vzdát.

Důsledky porušení autorských práv a jejich řešení

Pokud dojde k porušení autorských práv, je možné situaci řešit, jak již bylo v úvodu uvedeno, ve třech základních rovinách a to v rovině trestně-právní, v rovině občansko-právní a v rovině etické.

Rovina trestně-právní je extrémním a krajním řešením zejména pak pokud se jedná o tzv. plagiátorství ve vysokoškolském prostředí, i když podání trestního oznámení je pochopitelně možné, nejedná-li se o porušení autorských práv v rozsahu tzv. nepatrném. §270, odst. 1 trestního zákoníku totiž uvádí, že *kdo neoprávněně zasáhne nikoliv nepatrně do zákonem chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému či televiznímu vysílání nebo databázi, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci, či jiné majetkové hodnoty*. Proti řešení záležitosti tímto způsobem hovoří několik skutečností. První a bezesporu nejdůležitější je ryze právní zásada tzv. *vigilantibus iura*, kdy při jednáním porušujícím práva vyplývající z občansko-právních předpisů je třeba v první řadě brojit soukromo-právními prostředky a při jejich nedostatečnosti uplatnit sankce správní a teprve na posledním místě jako *ultima ratio*, právo trestní (Telec, I., Tůma, P., 2007, s. 887). V tomto duchu hovoří také rozhodnutí ústavního soudu (ÚS, 2006), které uvádí, že *užití trestněprávního postupu, aniž by prostředky jiných právních odvětví byly použity, by byl v rozporu s principem subsidiarity trestní represe, který vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě*. Další skutečností nepodporující řešení trestně-právní je rovněž fakt, že poškozená strana si

mnohdy chce usnadnit práci a ušetřit peníze za advokátní pomoc a doufá, že záležitost vyřeší a důkazy za ně shromáždí policie. Poslední záležitostí stojící za úvahou je fakt, že trestný čin porušování autorských práv je zařazen mezi tzv. trestné činy hospodářské, neboli se předpokládá, že ten, kdo porušil právo, bude mít nějaký ekonomický prospěch. Je diskutabilní, zda se o ekonomickém prospěchu dá hovořit v případě publikací nekomerčního charakteru ve vysokoškolském prostředí. Jinou záležitostí by bylo případné neoprávněné získání akademického titulu, což by určitou formu ekonomického prospěchu mohlo mít.

Rovina občansko-právní je záležitostí vyřešení sporu mezi poškozeným a tím, kdo jeho práva porušil. Může se dít buď na základě mimosoudního vyrovnání, nebo na základě občansko-právní žaloby a rozhodnutí příslušného soudu. Autorský zákon v rámci §40 přesně specifikuje, čeho se může domáhat autor, do jehož práv bylo neoprávněně zasazeno. Kromě určení svého autorství, odstranění následků zásahu do práva či uveřejnění rozsudku na náklady toho, kdo právo porušil, stojí rozhodně za krátkou analýzu odst. 1e) výše zmíněného paragrafu, který umožňuje *poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu buď omluvou, nebo v penězích*. Otázkou totiž zůstává, kdy bude postačovat omluva a kdy bude mít poškozený autor právo na zadostiučinění v penězích. Ze současného pojetí autorského zákona vyplývá, že přednostní formou je morální zadostiučinění, zejména pak omluva. Omluva může mít různé formy, např. *v přiměřené veřejné ústní omluvě před soudem či omluvě prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, v omluvě uplatněné jen v okruhu zájmových či individuálně určených osob či v podobě omluvy v osobním dopise postiženému autorovi apod.* (Telec, I., Tůma, P., 2007, s. 422). Právo na zadostiučinění v penězích tak přichází na řadu až tehdy, pokud se omluva nebude jevit jako dostačující. O tom, zda nepeněžní zadostiučinění je dostačující, případně o výši peněžitého zadostiučinění, rozhoduje vždy soud, pokud se obě strany mezi sebou nedohodnou. Autorský zákon tedy výslovně uvádí v odst. 1e, že *výše peněžitého zadostiučinění určí soud, pokud se přiznání jiného zadostiučinění nejevilo dostačujícím, přičemž se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k zásahu do práva došlo, přičemž není vyloučena dohoda o narovnání*. Pokud se budeme pohybovat v oblasti porušení autorských práv ve vysokoškolském prostředí, může se jevit za přiměřené zadostiučinění již samotný fakt odhalení této skutečnosti s následnými negativními etickými, studijními či pracovními důsledky pro případného viníka. Pokud se zabýváme občansko-právní rovinou, je třeba rovněž zdůraznit, že kromě osobnostního práva autora, které je nepromlčitelné, existují také případné majetkové nároky s promlčitelností tří let dle Občanského zákoníku s počátkem lhůty od okamžiku, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé.

Etická rovina se může jevit v oblasti vysokoškolského prostředí jako klíčová. Je třeba však rozlišit porušení autorských práv studenty či zaměstnanci. U studentů se daří situaci celkem zdárně řešit a to jednak důslednější kontrolou včetně uplatnění různých programů na odhalování tzv. plagiátorství a zejména pak ošetřením udělovaných sankcí na základě disciplinární komise s tím, že při prvním přestupku obvykle následuje podmíněné vyloučení ze studia.

Poněkud komplikovanější je situace u zaměstnanců vysokých škol, zejména pak učitelů a vědeckých pracovníků. Existuje sice etický kodex pracovníků vysokých škol, který vychází z etického kodexu pracovníků akademie věd (AV ČR, 2010), nicméně problémem obecně většiny etických kodexů je skutečnost, že neobsahuje sankce, které by měly být za porušení jednotlivých ustanovení použita. Mohou být sice na jednotlivých pracovištích ustaveny etické komise, které však mají pouze doporučující stanoviska, která mohou realizovat pouze vedoucí pracovníci mající oprávnění k pracovním úkonům. Z pracovní smlouvy totiž obvykle nevyplývá, že by porušení autorských práv bylo hrubým porušením pracovní kázně. Otázkou rovněž zůstává, zda porušení autorských práv vůbec náleží k pracovnímu dořešení či

zda má být řešeno občansko-právně mezi poškozeným a tím, kdo právo porušil, mimo příslušnou instituci. Telec, I. (2010) uvádí, že je možno z nečestného chování, vystiženého etickým kodexem, právně dovozovat ohrožení dobrého jména vysoké školy, a tím i porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci. K ohrožení dobrého jména by došlo na úkor vysoké školy coby zaměstnavatele. Dle téhož autora existují i vysoké školy, kde byly etické zásady pracovněprávně promítnuty do požadavků vysoké školy na řádný výkon akademické práce, projevených vůči všem akademickým pracovníkům ve smyslu zákoníku práce. Specifickým případem jsou pak etické spory mezi zaměstnanci v oblasti autorských práv, což ošetřuje také i zmíněný Etický kodex výzkumných pracovníků v akademii věd České republiky, který stojí za zmínku i z toho důvodu, že z něj vychází i již zmíněný Etický kodex pracovníků vysokých škol. Na konci tohoto kodexu je mimo jiné uvedeno, že *sporné etické otázky se řeší přímo na pracovišti AV ČR na úrovni jeho organizační struktury, a to vždy o jeden stupeň vyšší, než ve kterém se spory vyskytly*. Dále je uvedeno, že řešení musí probíhat *v součinnosti všech zúčastněných stran, při čemž se dbá na nejvyšší možnou ochranu soukromí*. Sousední „ochrana soukromí“ stojí rovněž za zmínku. Za největší sankci především etického charakteru je možné považovat právě medializaci či zveřejnění neetického jednání příslušného zaměstnance, čehož se však, zejména v současné situaci, mnohé školy či instituce oprávněně bojí. Za každé provinění by měl totiž následovat adekvátní trest a nikdo by neměl být veřejně skandalizován či dehonestován, či by mu tak nemělo být vyhrožováno. Takováto medializace totiž může napáchat mnohem větší škodu a může znamenat i profesní likvidaci toho, kdo pochybil, než např. řešení sporu v občansko-právní rovině. Je tedy důležité, aby i poškozený postupoval uvážene a obezřetně a nechal záležitost nejprve prošetřit v rámci příslušné instituce a neprezentoval až do úplného dořešení případu tuto záležitost mimo instituci, neboť by se mohl též dopustit porušení zásady mlčenlivosti, kterou mají obvykle zaměstnanci ve své pracovní smlouvě.

V souvislosti s porušováním autorských práv je třeba se také zmínit o institutu promlčení. Pokud se podíváme na oblast trestně právní a nebudeme-li předpokládat značný rozsah provinění či obchodní charakter, bude promlčecí lhůta činit vzhledem k dvouleté trestní sazbě 3 roky, od doby spáchání činu, což je záležitost též hodna speciální právní analýzy, nicméně zjednodušeně je možné konstatovat, že začíná běžet od doby vydání sporného díla, čímž je skutek dokonán. Z hlediska občanského práva je osobnostní právo autorské nepromlčitelné, což se týká i *osobnostních nároků, které z autorského práva vyplývají, včetně osobnostního nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění a to i peněžitého*. Naopak *relativní majetkové nároky vyplývající z autorského práva však promlčení podle §100, a násl. ObčZ podléhají*. Promlčecí doba činí tři roky a počíná běžet ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (Telec, I., Tůma, P., 2007, s. 430). Pokud se týká roviny etické, neexistuje žádná takováto lhůta, během které by narušitel autorského práva mohlo být očištěn. Bude pochopitelně záležet též na tom, v jaké míře a jak opakovaně bude jeho provinění připomínáno a zda na tom bude mít někdo zájem. I. Telec (2010) hovoří o tzv. *vědecké bezúhonnosti (scientific integrity), jakožto osobního stavu akademického pracovníka*. Od věci není ani srovnání takového provinění s dopingem u sportovců. Zde ovšem tresty jednoznačně stanoveny jsou, např. zákazem činnosti na určité období apod. Na druhé straně má šanci i ten, kdo případně autorské právo porušil prokázat, že se jednalo případně o záležitost výjimečnou a ojedinělou a že jeho odborné i morální kvality jsou hodny respektování odbornou a vědeckou veřejností.

Závěr

Otázka porušování autorských práv a tzv. plagiátorství je v oblasti vysokého školství záležitostí velmi aktuální. Nárůst konkurence mezi vysokými školami ekonomického zaměření i mezi absolventy těchto škol i jednotlivými učiteli vede k tomu, že kvalité vědecké práce a především jejich publikačních výstupů je věnována značná pozornost. Na tuto problematiku je možné se podívat ryze právním pohledem nebo z hlediska etického. Pokud se týká právního pohledu, je třeba si především uvědomit skutečnost, že autorsko-právní ochrany požívá jakékoliv literární či slovesné dílo a že není nutné, aby přinášelo nové vědecké poznatky. Důležitým ochranným prvkem proti porušování autorských práv je řádná citace a zejména pak odkazy v textu a jejich správná vzájemná propojenost. Existují různé doporučené citační postupy i dle českých norem, které však nejsou z hlediska čistě právního závazné. Stejně tak není dán rozsah použitých citací, nicméně tyto musí být dle autorského zákona v rozsahu zdůvodněném. Významnou roli v otázce autorských práv hrají tzv. závěrečné kvalifikační práce a také postavení jejich vedoucích. Ze zákona jednoznačně nevyplývá, zda je vedoucí práce či školitel doktora spoluautorem či nikoliv. Z podstaty věci by mělo vyplývat, že nikoli, zejména pokud poskytuje pouze poradenskou činnost. Pokud by se ale ukázalo, že se podílel na vzniku práce tvůrčím způsobem, nemohlo by jeho spolutvorství být zpochybněno, neboť autorství vzniká nezávisle na projevené lidské vůli. Stejně tak je obtížné posoudit, zda je v současné době možné, aby každá kvalifikační práce přinášela nové vědecké poznatky. Není tomu tak, měl by postačovat vlastní osobní přínos autora. Ten může být vyjádřen i v kvalitní kompilaci doplněné o konkrétní příklad a to zejména u prací nižšího typu. Pokud již dojde k porušení autorských práv, existují různé způsoby řešení. V rovině právní se může jednat o občansko-právní spor či dokonce trestně-právní, i když dosavadní soudní praxe ukazuje, že trestní represe by měla nastoupit až v případě, že jsou vyčerpány občansko-právní nástroje. Důležitou roli hraje různá forma omluvy, přičemž pouze tehdy, pokud se jeví tato satisfakce jako nedostatečná, může být nárokováno odškodnění finanční. V etické rovině je možné vycházet z etických kodexů buď jednotlivých vysokých škol, nebo výzkumných ústavů. Existují také různé etické komise, které sporné případy mohou řešit. Nevýhodou etických řešení je však skutečnost, že obvykle neobsahují sankce, které by měly být uděleny. Stejně tak není ošetřena tato záležitost z hlediska pracovního práva, i když porušení autorských práv vysokoškolského učitele by bylo možné považovat za určitých okolností za porušení pracovní smlouvy. Na straně druhé by si však i poškozený měl uvědomit, že by měl dodržovat zásady mlčenlivosti a to nejméně do doby, než bude celá záležitost na příslušném pracovišti vyřešena. Na úplný závěr je třeba říci, že nejlepší ochranou proti nepříjemným záležitostem týkajícím se porušování autorských práv je účinná osvěta a prevence a v případě vzniku problému citlivé řešení s přihlédnutím k okolnostem a případné spravedlivé potrestání viníka bez zbytečné skandalizace a medializace. Porušování autorských práv a tzv. plagiátorství nelze rozhodně tolerovat a nemělo by zůstat nepotrestáno, zejména pokud se jedná o závěrečné kvalifikační práce, na druhé straně by se ale ani nemělo stát novodobým honem na čarodějnice a prostředkem k vyřizování osobních účtů ve vysokoškolském prostředí. Hlubší pochopení dané problematiky by ke korektnímu a objektivnímu řešení mělo přispět.

Literatura

- [1] AV ČR (2010): *Etický kodex výzkumných pracovníků v akademii věd České republiky*. [on-line]. Praha, Akademie věd České republiky, c2010, [cit. 3. 10. 2011], <<http://www.evskp.cz/SD/4c.pdf>>. <http://www.avcr.cz/o_avcr/zakladniinformace/dokumenty/eticky_kodex.html>.

- [2] Bednář, J. (2007): *Vzorový etický kodex pro akademické pracovníky vysokých škol*. [on-line], Praha, Rada vysokých škol., c2007, [cit. 3. 10. 2011], <<http://www.radavs.cz/prilohy/10p6Etickykodex.doc>>.
- [3] Bratková, E. (zprac.) (2008): *Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2 : metodický materiál pro autory vysokoškolských kvalifikačních prací*. [on-line]. Praha, Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací, Asociace knihoven vysokých škol ČR, c2008, [cit. 3. 10. 2011], <<http://www.evskp.cz/SD/4c.pdf>>.
- [4] Eco, U. (1997): *Jak napsat diplomovou práci*. Z italského originálu *Come si fa una tesi di laurea* přel. Ivan Seidl. Olomouc, Votobia, 1997.
- [5] Meško, D. – Katuščák, D. – Findra, J. aj. (2006): *Akademická příručka*. Martin, Osveta, 2006.
- [6] Nováková, M. (1981): *Informatická typologie dokumentov: Východiská, problémy, postupy*. Martin, Matica slovenská, 1981.
- [7] Telec, I. (2010): *Etické kodexy vysokých škol*. [on-line], Blog Jiné právo, c2010, [cit. 4. 1. 2011], <<http://jinepravo.blogspot.com/2010/03/ivo-telec-eticke-kodexy-vysokych-skol.html>>.
- [8] Telec, I. – Tůma, P. (2007): *Autorský zákon. Komentář*. Praha, C. H. Beck, 2007.
- [9] Visňovský, L.(1994): *Metodika diplomovej práce*. Banská Bystrica, Universita Mateje Bela, 1994.
- [10] Wikipedia (2011): *Plagiát*. [on-line]. St. Petersburg (Florida), Wikimedia Foundation, c2001, [cit. 4. 1. 2011], <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Plagi%C3%A1t>>.

Právní předpisy, normy a soudní rozhodnutí

- [1] ČSN ISO 690:1987. *Dokumentace – Bibliografické citace – Obsah, forma a struktura*. 2. vydání, Praha, Český normalizační institut, 1. 12. 1996. 31 s. Třídící znak 01 0197.
- [2] ČSN ISO 690-2:1997. *Informace a dokumentace – Bibliografické citace – Část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich části*. 1. vydání, Praha, Český normalizační institut, 1. 1. 2000. 22 s. Třídící znak 01 0197.
- [3] ČSN ISO 2384. *Dokumentace. Formální úprava překladů*. 1. vydání, Praha, Český normalizační institut, 1. 12. 1992. Třídící znak 01 0164.
- [4] ČSN ISO 5127-2003. *Informace a dokumentace. Slovník*. 1. vydání, Praha: Český normalizační institut, 1. 5. 2003. Třídící znak 01 0162.
- [5] ÚS (2006): *Rozhodnutí ústavního soudu I. ÚS 69/06 N 186/43 SbNU 129*. [on-line], Brno, Ústavní soud ČR, c2006, [cit. 4. 1. 2011], <<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=54848&pos=2&cnt=5&typ=result>>.
- [6] Vyhláška české komise pro vědecké hodnosti o řízení při udělování vědeckých hodností. *In Sbírka zákonů Československá socialistická republika*. 1977, částka 21, s. 330-384.
- [7] Zákon č. 121/2000 Sb. *o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů*. *In Sbírka zákonů Česká republika*. 2000, částka 36, s. 1658-1684.
- [8] Zákon č. 111/1998 Sb. *o vysokých školách*. *In Sbírka zákonů Česká republika*. 1998, částka 39, s. 5388-5419.

Právní a etické aspekty porušování autorských práv ve vysokoškolském prostředí pohledem ekonoma

Milan Hrdý

ABSTRAKT

Příspěvek analyzuje právní a etickou stránku porušování autorských práv ve vysokoškolském prostředí a to nejen z pohledu teoretického, ale také s využitím praktických poznatků. Pozornost je zaměřena zejména na analýzu jednotlivých příčin tohoto problému, i způsoby jejich řešení a to jak z pohledu ryze právního tak etického. Podrobněji je rozebrána problematika závěrečných kvalifikačních prací včetně postavení vedoucího této práce. Jako klíčová ochrana proti porušení autorských práv se jeví správně provedená citace, jejíž použití je v příspěvku rovněž podrobněji analyzováno. V závěru příspěvku je doporučováno přistupovat k řešení vzniklých problémů rozumně s přihlédnutím ke konkrétní situaci a k oprávněným zájmům poškozeného, viníka i jejich případného zaměstnavatele.

Klíčová slova: Autorská práva; Vysokoškolské prostředí; řešení problémů.

Legal and Ethical Aspects of Infringement of Copyright in Academic Sphere from the Point of View of Economist

ABSTRACT

The contribution analyzes the legal and ethic side of the infringement of copyright law in the university world from the not only theoretical point of view, but also with the use of practical knowledge. The focus is fixated mainly on the analysis of single reasons of this problem and on the possibilities of its solution from the legal and ethical point of view. The problems of the final graduate works are closely analyzed including the position of the heads of the supervisor. The right citation is recognized as the most important protection against the infringement of copyright law and it is analyzed in detail in this contribution. At the conclusion the reasonable solution from the point of view of harmed person, guilty person, or possibly their employer, is recommended with the view of concrete situation.

Key Words: Copyright Law; University World; Solution of Problems.

JEL classification: K110.